

PROZA

Feri Lainšček

Srčev fant*

Enkrat samkrat sva govorila.

Pa čeprav sem ga srečeval že v najzgodnejšem spominu in se mi je zdel takrat kratko malo nepogrešljiv in večer. Kakor, recimo, cerkev, ki je molela tam z našega najvišjega hriba že od nekdanj in za katero ni nihče nikoli niti pomislil, da bi lahko dotrajala, saj je v njej prebival Bog in je seveda tudi skrbel zanjo. Ali kakor potok, ki se je vil po naši edini dolinici in je, zdelo se je, pravilno in pravično razpolavljal vas. Čeprav nisem razumel tistega domnevnega višjega smotra te pravičnosti, razen morda, da smo imeli z obeh strani enako daleč do napajališč, sem bil prepričan, da bi potem s potokom presahnili tudi mi. Tudi o Hercpubu pa sem tako mislil najverjetneje zato, ker sem ga doživljal kot nekoga nam vsem skupnega. Bil je namreč sirota in brezdomec; vsak teden je selil svojo borno balo z dvorišča na dvorišče, kjer so mu bili po dogovoru vaških mož spet dolžni nuditi kvartir in hrano. Zato je res lahko bil z vsemi v vasi domač in se je tudi razumelo, da je vsakogar nagovarjal s sosedom.

Razen seveda mularije.

Kajti otrok Hercpub ni maral in jim tudi nikoli ni namenil besede. Kvečjemu morda kdaj kako zazobo kletev. Pa še to le tedaj, če so res predrzno silili vanj. A takrat me tako ni bilo med njimi. Ali pa sem se držal povsem ob strani. Brzdal me je namreč neki čuden strah in tudi spoštovanje. Pa čeprav možicelj nikoli ni niti zamahnil. Še manj je njegova mahedrava drža terjala poklone. A bilo je nekaj – to sem čutil že od rana – nekaj, kar ga je veličalo v mojih očeh. Šele zdaj vem: bila je to kar vsa ta njegova drugačnost. Prepoznaval si jo, tudi če si ga videl prvič. Nihče drug ni nosil

* Naslov izvirnika: *Srčov pojeb*. Iz prekmuršine prevedel avtor.

kape tako prešerno postrani. Nihče ni pogledoval tako zvedavo in naravnost. Tudi ni nihče nikoli sedel, kjer mu je bila pač volja. Sredi ceste, recimo, da so se mu morali ogibati celo vozovi. Pa kdaj v nedeljo na cerkvenem pragu, da ga je še župnik raje prestopil, kot da bi se prerokal z njim in zamudil z mašo. Kajti, ko se je Hercpubu – kot so rekli: vsake kvatre – razvezal jezik, potem so res bolela ušesa ...

Spomnim se, bilo je spet ravno v nedeljo.

Nepričakovana poletna nevihta se je zgrnila že dopoldne. S pojemajočim grmenjem pa so se jeli oblaki že tudi kosmiti. Bil sem povsem prepričan, da bodo mežikajoči sončni žarki zdaj zdaj izrisali mavrico. V takem pričakovanju pa sem bil zmeraj ves vročičen. Že nekaj let zapored me je namreč obsedalo, da bi videl, kako je tam, kjer se to čudo božje dotika tal. Zato sem ob mavrici zmeraj tekkel – tekkel čez travnike in polja nekam tja, kjer se mi je dozdevalo, da se rojevajo vse te barve. Pa še tudi potem, ko je mavrica že zdavnaj prešla, sem taval tam in iskal vsaj najneznatnejšo sled. Kaj bi lahko bilo to, sem si seveda lahko le domišljjal. Včasih se mi je zdelo, da bi morala pod tem čudežnim stopalom ostati vsaj ožganina. Potem, spet, sem bil prepričan, da bom staknil zaplato, na kateri se je vse rastje v hipu in obenem razcvetelo. A kakorkoli že – tokrat je bila res spet mavrica. In to kakšna! Prav ena tistih izjemnih, ki se je na obeh koncih dotikala tal. Jaz pa sem tekkel, tekkel in se še kar nisem zmozel odločiti, na katerem kraju bi jo morda prej dosegel. Ali morebiti spodaj, tam, najverjetneje že celo onkraj potoka, ali pa vendarle tam zgoraj za bukovo goščico, kjer je bila resda tudi bolj vidna ...

Tedaj pa je stopil predme.

Da, kar zrasel je tam izza mladega žita. Razoglav, kuštrav, s čepico v stisnjeni pesti. Zazdelo se mi je prvi hip, da mi žuga. Pa tudi sicer je bil ves v taki preži, kot da me želi zaustaviti ...

A saj sem tako in tako otrpnil.

Pogledoval sem zdaj njega, zdaj spet mavrico, ki je, zdelo se je, že bledela, in sem bil ves kot v nekih čudnih sanjah. Prav nič naključno se mi namreč ni zdelo to srečanje. Bil sem tudi vse bolj prepričan, da ve, kam sem se bil pravzaprav namenil. Kajti, potem se je Hercpub za hip okrenil in je zaobrnil z očmi po marvičnem oboku in je rekel: "To ni dobro; moral bi to že vedeti, da to ni dobro."

Strahoma sem prikimal, čeprav nisem razumel. "Vem, da ni dobro ..." sem še zajecjal čez čas, ko nisem več prenesel njegovega pogleda. Bil je namreč še zmeraj ves sluteč in nasršen – kot bi se bilo res nekaj hudega primerilo in zdaj preži na naju kazen.

"Eno figo veš!" je šepnil in si je vrgel čepico na glavo, da je v en mah obvisela, kakor jo je bil zmeraj nosil – potisnjena nazaj in čez uho postrani. "Ti, mali, nimaš pojma! Zato pa letaš," je pristopil. "Na božji lok pa je treba vendar čakati – razumeš: samo čakati! In čakati in čakati in čakati! In čisto nič drugega! Ker tu ni debate. Tu, razumeš, ni drugače. Ni popovske! Ne žandarske! Niti moje – razumeš, niti moje! Ker tu je samo Božja ..."

Spet sem seveda prikimal. "Saj razumem – razumem," sem se branil. A to ga je očitno samo še podžigalo. Podrhtaval je in potacaval in me je gledal, kot bi se bil najraje zapodil skozme. "Eno figo ti razumeš!" me je nadiral vse glasneje. "Ker ga ni, ki naj bi to razumel – razumeš: ga sploh ne more biti!" se je komaj še brzdal, da ni zamahnil. "Zato pa to moraš edino spoštovati ..."

"Bom ..." sem bleknil.

"Boš?" se je začuda v hipu unesel.

"Bom, bom," sem ponovil.

"Boš?" je premišljal in tehtal to mojo odločitev in mi je vse bolj od blizu pogledoval v obraz. "Seveda boš," je popuščal. "In prav je, da boš," je spet šepetal. "Le tako je edino prav," me je celo potrepljal. "Samo – tam zgoraj boš potem povedal, da sem ti jaz tako dejal?"

"Zgoraj?" sem zategnil.

"Tam, tam!" se je oziral v nebo, kjer seveda mavrice ni bilo več. "Če boš kajpada imel srečo," se je blago smehljaj. "Če jo boš pač imel tudi ti," je stegoval razprto koščeno dlan. "Ker – malokdo jo ima. Res – tudi med tistimi, ki vejo in ki zelo zelo čakajo, je lahko le malokdo izbran. Pravzaprav – le kdo bi lahko to vedel – ali bo sploh še kdo?"

"Ja," sem zmignil – zdaj ko me le ni bilo več tako strah. Obenem pa sem seveda še zmeraj dojemal le toliko, da sem postajal vse bolj zvedav.

"Prav tu sem jo čakal in tudi dočakal, sosed!" me je povlekel za rokav in se je z dolgimi koraki pognal za žito, izza katerega se je bil prejle zaštrlel. "Tule!" se je razkoračil in je dvignil razprte dlani visoko v zrak. "Že ko sem bil še tak, sem začel čakati," si je pokazal malce nad koleni. "Dočakal pa sem – zagotovo se boš spomnil – tisto leto, ko je Anina krava skotila trojčke," se je vrnil pome.

"Fu!?" sem se začudil.

"Zdaj torej veš," je bil zadovoljen.

"In kaj vse si videl?" sem ga pocukal.

"Videl?" se je ves čuječ zazrl v nebo. "Seveda sem videl," je vzdihnil – zdelo se je – z občutkom lepega. "Najprej sem zagotovo videl pasce, ki pasejo oblake. Saj sem jim vendar ves čas mahal. In tudi oni so mi

pomahali. Vsaj tisti, beli in rožnati, ki jih je nosilo mimo. Ker, veš, tisti mrki in kremžasti, tisti, ki pasejo dežne oblake, ti si tako ne upajo blizu. Zanje je božji lok kakor za hudima žegen. Oslepeli bi, če bi se samo ozrli. Potem pa ne bi nikoli več našli mesta, kjer je treba spustiti dež. Samo blodili bi še po nebu. Butali bi in se kresali, dokler ne bi bili njih oblaki le še kakor prod v potolu. Potem pa – kako pa naj jaz vem, sosed, kaj bi bilo potem z njimi? Morda bi si jih kak skamp nadeval v žepe in bi jih pač kam lučal?"

"Skamp?" sem vprašal.

"Skamp," je pritrdil. "Res škoda, da nisi še videl skampov," se je razžalostil. "Jaz pa ti jih najverjetneje tudi ne bom znal opisati."

"Živijo tudi oni tam med oblaki?" sem že pošteno zijal.

"Oj, oni živijo še više!" je vzkliknil. "Visoko, visoko, skoraj še više!" je plahutal. "Ker oni več nimajo nog. In nimajo niti prave glave. Temveč imajo samo roke in oči. Toliko oči, sosed, zagotovo, kolikor ima grozd grozdja. Le da njihove oči, kajpada, niso grozdi. Temveč je to včasih celo tako, da te roke zajamejo oči, kakor bi bil z obema dlanema zajel grah in ga zalučal visoko v zrak ..."

"To pač ne more biti res!" mi je zaprlo sapo. "To si pač zdaj zmišljuješ!"

"Eno figo bi si lahko to kdo izmislil!" je zamahnil v prazno. "Kdo pa bi si lahko to sploh izmislil?" me je spet meril povsem ob blizu. "Tega, vidiš, nihče tu še verjeti ne more, ne pa, da bi si lahko izmislil. Kajti, skampi so božje oči – in to ne more biti drugače. Toliko jih je tam, kakor je prosa na zemlji. Ali pač lahko še več. Saj jih, prosim, nihče ne seje, temveč jih zmeraj zraste toliko, kolikor je ravno prav. Kako pa bi, misliš, sicer Bog zmeraj videl, kaj se godi tu na zemlji? Pa kaj se dogaja tam v oblakih? Povej mi to, kako bi to, prosim, vedel, ha?"

Molčal sem in sem krčevito tuhtal. Prav verjetno je bilo, kajpada, da so bili nekje tam – ti pasci in ti skampi – saj je vendar toliko vedel o njih. In to celo on, o katerem so mnogi rekli, da je reva in da je nor.

"Gruntaš in gruntaš – pa ne veš in ne veš?" me je prijel za ramena in me je stresel. "Le nič se ne glodaj – se razume, da ne!" se je po malem smehljal. "Saj nihče tu tega ne ve. Ker se, razumeš, nihče razen mene tudi ni vrnil ..."

"Res si bil torej tam zgoraj?" sem zdaj vprašal povsem naravnost.

"Bil, bil," je prikimal. "Bil sem tudi vse tam," je zaokrožil z iztegnjenim kazalcem po nebu.

"Pa kar tako si hodil?" sem zmajeval. "Kar tako, kot hodiva zdaj?"

"Se razume, sosed, da ne!" se je kar zarežal. "Tam zgoraj, vidiš, tam,

kjer se božji lok enkrat konča, od tam lahko greš potem naprej, le če se te usmili konjar. Usmili pa se te, toliko da boš vedel, le če si tega res vreden ..."

"In tebe se je?" sem zdaj spet verjel in sem zato spet vse hlastneje spraševal.

"Rekel sem mu samo, da nisem še videl mame," je prikimal možic. "Samo to sem mu šepnil in že me je zavihtel," se je vzpel na prste in je zaokrožil z iztegnjenima rokama kakor velika ptica. "Pa kako tudi ne," je potem spet šepetal. "Saj se vendar ve – tam, kjer se ve o vsakem – da je nisem," je govoril vse bolj šušljivo in s spremenjenim glasom. "Če pa je mamica šla že takrat, ko sem bil še cula. Je šla, veš, čeprav ni hotela. Res ni želela ... A kaj, ko se je tisti nesrečni Spodnjič zagledal vanjo ..."

"Spodnjič?" sem šepnil.

"Spodnjič," je prikimal in je iz zadnjega žepa privlekel igralno karto. Bila je nekajkrat prelomljena in skorajda že povsem zlizana, tako da sem risbo komajda še prepoznaval. A najverjetneje je bil na njej res lik fanta, ki so mu kvartopirci tod rekli Spodnjič.

"Ampak, saj to je samo karta!?" sem vzkliknil.

"Na karti pa je on, Spodnjič, ki mi je odpeljal mamo," je prikimalva Hercpub, ne da bi odmaknil pogled.

"Narisan je vendar na vseh kartah!" sem skušal ugovarjati. "Pri sosedovih ji imajo, pa pri Petarnih in pri stricu. In zmeraj je tam in še več jih je," sem hlastal. "Le kako bi ti lahko on odpeljal mamo?"

"Če pa mi jo je," je zganil usnice, ne da bi dvignil glas. "Vsi to tu vejo. Ni mu bilo po volji, ker se je hotela poročiti s kraljem," je iz drugega žepa izvlekel še eno karto. Bila je ravno tako večkrat nalomljena in zlizana. Komaj se je še sploh razbirala podoba. A saj sem si lahko kar mislil: bil je srčev kralj.

"Veš kaj!" sem zaplahotal. "Zdaj pa res vidim, da me že ves čas vlečeš!"

Hercpub je dvignil pogled in se je ves togoten zazrl vame. Njegove oči so bile tokrat čudno drobcene in so za spoznanje mežikale, kakor kdaj kaka samotna zvezda na tem našem čudnem nebu. Leva veka mu je za spoznanje podrhtavala in tudi ozke, napokane ustnice so se razpirale, ne da bi našle besed.

"Saj nisem hud," sem zmignil. "Saj ti sploh ne zamerim ..."

"Bil sem tam gori in tudi srečal sem jo!" je povzdignil čez čas. "Le kako je ne bi prepoznal – svoje mame? Le kdo ne bi poznal svoje mame?" je izvlekel iz žepa še tretjo karto in se je, ne da bi mi jo pokazal, zazrl vanjo.

Komaj da sem poškilil: bila je srčeva dama.

"Prav taka je bila – čisto čisto taka," je dihnil Hercpub vanjo in se je je nalahno dotaknil z ustnicami. "In čisto zares je bilo tako, razumeš – če ti to, mali, sploh lahko razumeš? Stopil sem tam med skampe, kar takole na slepo sem stopil, ne meneč se več niti za to, ali bom morda padel, in se nisem prav nič ustrašil, tudi ko so se razleteli, kakor bi bil s cepcem udaril po plevah. Kajti vedel sem, da moram naprej, da je zdaj to ta priložnost, pa tudi če tresnem, tudi če kar takoj spet padem nazaj tja dol v pekel. Tedaj pa, kar v enem samem hipcu, je bil že tam in je komaj miril konja in je takole z višave vprašal. Jaz pa seveda, jaz pa sem se samo še sklonil in sem takole z nizkega odgovoril. In že sva, Bog mi je priča, drvela. Hu, kako sva brzela! In sem – in tja! In spet: še bolj sem, še bolj tja. Od zvezde do zvezde. Od kraljestva do kraljestva. Dokler nisva, res že čisto iz samega bliska, privršela do gromozanske nebeške palače. In tam, sosed – sosed, kaj praviš, a? Ena sama skrivnost je vela tam. Kar jih je bilo sploh opaziti, so hodili po prstih. Že dolgo dolgo tam ni padla niti skodela z mize. Skoz okna ni nihče gledal. Skoz vrata pa ni nihče vstopil. Razen – seveda!

Ali si res prepričan, da ti je mama? je vprašal konjar.

Molčal sem in sem izvlekel iz žepa tole edino sliko.

Pravzaprav pa zdaj šteje le, ali je tako zelo prepričana tudi ona? je odvrnil možakar.

Tedaj pa so se velikanska vratca v hipu razprla in na pragu je stala ona. Kraljica in mama. Čisto čisto povsem taka kot tule na sliki. Le da prav nič odrgnjena in prav nič bleda. Ampak, lahko bi rekel: kakor pravkar narisana, pravkar pobarvana. Gledala me je in se je smehljala in se je smehljala in me je gledala in niti za hip nisem prav nič dvomil, ali me je res prepoznala.

Jožek, je rekla – ti?

Jaz, sem pokimal. Čeravno ne vem, da sem Jožek.

Seveda ne veš, se je spustila, stopila še bliže. Seveda ne veš, ko pa nihče tam doli sploh ne ve tega. Šla sem, še preden te je lahko sploh kdo vpisal v krstno knjigo.

Prav rad bom odslej Jožek, sem ji ponudil roko, ona pa me je tesno tesno objela.

To pač še ne bo šlo, je šepnila. Jožek boš lahko, šele ko se boš za zmeraj preselil k meni.

Pa saj sem se vendar preselil, sem rekel. Prav rad zdaj tu ostanem za zmeraj, sem zagotovil povsem brez obotavljanja in premisleka. In prav težko mi je takrat tam pojasnila, mama, da bom lahko za zmeraj ostal v njenem kraljestvu, šele ko bom umrl. Kajti, še nikoli ni bilo to, da bi kdo hodil živ po nebesih in najverjetneje tudi ne bo. Božji lok se naju je za hip dotaknil

le zato, ker sva si to oba tako zelo želela ..."

"No, prava reč," sem se namrdnil že kar nestrpen. Seveda mu nisem verjel več niti trohice. Bilo me je sram, da sem mu pregle tako zlahka nasedel in mu celo pritrjeval, da je mogoče po mavrici v nebo. Spričo tega mi je bilo že prav neprijetno poslušati to izmišljijo in rad bi se ga čimprej otresel.

"Ja, taka je ta reč, sosed," se je vzdramil Hercpub, ki očitno sploh ni začutil moje hudobije.

"Zato torej sedaš sredi ceste, ker hočeš, da bi te kdo povozil?" sem postajal še bolj piker.

"Zato, zato, sosed," je vzdihoval možicelj, ki so ga vse te razsanjane laži tako prevzele, da je imel povsem vlažne oči. "Hodim po gozdu, da bi mi padla kaka suha veja na glavo," mi je pojasnjeval. "Na veselicah tiščim zmeraj vse tja, kjer se najbolj tepejo, da bi me le kdo mahnil. Ob hudi uri tavam, da bi me le zadela strela. Pa nič. Razumeš – nič! Še zmeraj sem tu – tu, v tem peklu. Saj bom še znorel v tej svoji koži ..."

"Veš kaj, Hercpub – če je tako, če je res že tako!?" sem se na videz zresnil. "Če bi bil jaz v tvoji koži, bi se bil že zdavnaj obesil! Pa bi bil pač že zdavnaj tam ...!" sem pokazal s prstom tja, kjer naju je srečala mavrica in sem mu obrnil hrbet.

"Obesil!?" se je vprašal možicelj izza mladega žita, jaz pa sem bil seveda še otrok, ki ni še mogel slišati, kako si bo odgovoril.

Ni še dozorelo tisto žito, ko so ga našli na Brvnjekovem skednju. Zadrgnil se je bil z vrvjo, ki jo je sicer uporabljal namesto pasu. Nekateri so se celo nasmihali, ko so pravili, da so mu ob obešanju zdrsnile hlače in da ni imel spodnjic. Spominjam se, kako zelo me je takrat žrl ta posmeh. Sicer pa sem tisti najin pogovor tako trdovratno potlačil v spominu, da ga kar nekako nisem povezoval z njegovo odločitvijo. Tolažilo pa me je še nekaj res čudežnega – ko so namreč Hercpuba tretji dan spustili v jamo in prvič vrgli vanjo z lopatami, je nad vasjo zasijala mavrica. Zazdelo se mi je takrat – in še zdaj nekako verjamem temu dozdevku – da mi vendarle ni lagal ...